

УДК 342.565.2(477)

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2026-52-2-90-108>

СТРОК ПОВНОВАЖЕНЬ СУДДІ КСУ ЯК ГАРАНТІЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ І ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ

Глущенко І.Ю.

THE TERM OF OFFICE OF A JUDGE OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE AS A GUARANTEE OF INDEPENDENCE: THE NATIONAL MODEL AND EUROPEAN STANDARDS

Hlushchenko I.Yu.

Стаття присвячена проблемі припинення повноважень суддів Конституційного Суду України як чинника інституційної спроможності конституційної юстиції та захисту прав людини. Обґрунтовується, що строк мандату судді КСУ є не лише часовою характеристикою, а конституційною гарантією незалежності, покликаною забезпечувати стабільність статусу судді та автономність правової позиції. Виявлено асиметрію чинного регулювання: підстави дострокового припинення детально визначені, тоді як механізм завершення мандату, строки та наслідки несвоєчасного призначення нового судді залишаються фрагментарними й внутрішньо неузгодженими. Це породжує правову невизначеність, створює умови для кворумних криз і здатне паралізувати конституційне судочинство, нівелюючи конституційну скаргу як ефективний внутрішній засіб юридичного захисту.

У дослідженні застосовано формально-юридичний, системний і порівняльно-правовий методи для зіставлення національної моделі з європейськими стандартами, що поєднують одноразовий фіксований строк із механізмами безперервності роботи суду (поетапна ротація, процедурна визначеність завершення мандату, чіткі строки призначення). Показано, що в умовах воєнного стану втрата дієздатності КСУ має підвищену небезпечність, оскільки послаблює систему стримувань і противаг та підвищує ризик непропорційних обмежень прав і свобод.

Запропоновано напрями вдосконалення законодавства України: нормативне закріплення процедур завершення мандату та гарантій безперервності здійснення конституційної юрисдикції, установа імперативних строків призначення суддів і правових наслідків їх порушення, упровадження поетапної ротації складу Суду та посилення правозахисної орієнтації діяльності КСУ. Наукова новизна — у комплексному обґрунтуванні зв'язку кадрових процедур із безперервністю конституційного контролю. Реалізація запропонованих підходів сприятиме передбачуваності процедур, мінімізації кворумних криз і зміцненню довіри до конституційного контролю.

Ключові слова: *верховенство права; воєнний стан; Венеційська комісія; європейські стандарти, конституційна юстиція; Конституційний Суд України; суддя КСУ; строк повноважень; закінчення повноважень; дострокове припинення; кворум; безперервність діяльності суду; конституційна скарга.*

Постановка проблеми. Конституційний Суд України (далі – КСУ) є центральною ланкою системи конституційної юстиції та одним із ключових інституційних гарантів верховенства Конституції, принципу поділу влади й ефективного захисту прав і свобод людини і громадянина. Саме через механізми конституційного контролю, офіційного тлумачення Конституції та вирішення конституційних спорів Суд забезпечує стабільність конституційного ладу, правову визначеність і узгодженість діяльності органів публічної влади. У цьому контексті особливого значення набуває не лише конституційно-правовий статус суддів КСУ, а й здатність Суду функціонувати як постійно діючий, повноважний і ефективний орган, що безпосередньо пов'язано з гарантіями незалежності суддів, стабільністю їх мандату та належним врегулюванням процедур припинення і закінчення повноважень [1; 2; 3].

Безперервність діяльності КСУ є однією з базових інституційних передумов реалізації його конституційної функції. Вона передбачає не лише формальне існування Суду як органу державної влади, а й реальну можливість ухвалювати рішення та висновки в межах конституційного провадження, що, своєю чергою, залежить від наявності повноважного складу і дотримання кворумних вимог. У цьому сенсі питання завершення повноважень суддів КСУ виходить за межі кадрово-організаційної площини та набуває виразного інституційного й правозахисного значення, оскільки безпосередньо впливає на безперервність здійснення конституційного правосуддя.

Будь-яка нормативна невизначеність або суперечливість у сфері закінчення та припинення повноважень суддів КСУ здатна призводити до кворумних криз, втрати повноважності Суду та фактичного

блокування розгляду справ. Такі ситуації підривають не лише інституційну спроможність органу конституційної юрисдикції, а й ефективність захисту основоположних прав і свобод людини, для яких Конституційний Суд виступає останнім національним арбітром. В умовах політичної поляризації, конституційних конфліктів між гілками влади, а також запровадження і тривалого продовження воєнного стану проблема забезпечення безперервності діяльності КСУ виявилася особливо гострою, набувши ознак системної інституційної кризи, що проявляється у ризиках втрати кворуму, блокуванні розгляду конституційних проваджень і зниженні рівня суспільної довіри до органу конституційної юстиції [4; 5; 6].

Актуальність обраної теми зумовлена сукупністю правових, політичних та інституційних чинників. По-перше, чинна модель правового регулювання завершення повноважень суддів КСУ характеризується фрагментарністю та внутрішньою неузгодженістю, що створює простір для різнотлумачень і маніпуляцій як на рівні інтерпретації конституційних норм, так і на рівні їх практичного застосування [1; 3]. Така невизначеність безпосередньо впливає на дотримання кворумних вимог і ставить під загрозу безперервність діяльності Суду як постійно діючого органу.

По-друге, затримки з призначенням нових суддів за квотами суб'єктів формування Конституційного Суду, відсутність ефективних процедур реагування на вакантні посади та дефекти конкурсного добору на практиці призводять до ситуацій, коли Суд втрачає можливість здійснювати конституційний контроль у повному обсязі. У результаті виникають кворумні кризи, за яких суспільний запит на конституційне

правосуддя фактично залишається без інституційної відповіді, а механізм стримувань і противаг - нефункціональним [5; 4].

По-третє, в умовах воєнного стану та тривалої дії надзвичайних правових режимів проблема безперервності діяльності органів конституційної юстиції набуває особливої ваги. Саме Конституційний Суд України покликаний забезпечувати конституційні межі обмеження прав і свобод людини, запобігати зловживанням владними повноваженнями та ерозії верховенства права під тиском безпекової доцільності. Відсутність чітких і передбачуваних правил завершення повноважень суддів КСУ, що здатна спричинити кворумні кризи, підриває принцип правової визначеності, негативно впливає на реалізацію права на ефективний засіб юридичного захисту та суперечить європейським стандартам незалежності конституційних судів як ключових інституцій стримувань і противаг [6; 4; 7].

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі припинення та закінчення повноважень суддів КСУ, зокрема у зв'язку із забезпеченням кворуму та безперервності діяльності органу конституційної юстиції як інституційної гарантії верховенства Конституції [2; 3; 1]. Предметом дослідження є сукупність норм Конституції України, законів України, підзаконних актів і правових позицій, що регулюють підстави та процедури завершення повноважень суддів КСУ, механізми формування повноважного складу Суду, практика їх застосування, а також відповідні європейські стандарти й порівняльно-правовий досвід держав – членів Європейського Союзу та Ради Європи щодо забезпечення безперервності діяльності

органів конституційної юрисдикції [2; 3; 4; 8; 9; 10].

Метою дослідження є здійснення комплексного, системного аналізу правового механізму припинення та закінчення повноважень суддів КСУ в аспекті забезпечення безперервності діяльності Суду та запобігання кворумним кризам, виявлення його структурних недоліків і розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства з урахуванням європейських стандартів незалежності конституційної юстиції та захисту прав людини [1; 4; 7].

Джерела дослідження. Джерельну базу дослідження становлять **норми Конституції України**, закони України, підзаконні НПА, а також правові позиції та доктринальні підходи у сфері конституційної юстиції. Ключове значення мали положення Конституції України, ЗУ «Про Конституційний Суд України», ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» та інших актів, що регулюють функціонування органів державної влади в умовах надзвичайних правових режимів.

У роботі використано праці провідних вітчизняних науковців у галузі конституційного права та теорії верховенства права, зокрема дослідження С. Шевчука, О. Петришина, В. Лемака, Д. Нестеренка та інших авторів, присвячені проблемам статусу суддів КСУ, інституту конституційної скарги, незалежності судової влади та функціонування механізму стримувань і противаг.

Важливу частину джерельної бази становлять міжнародно-правові акти та документи європейських інституцій, зокрема ЄКПЛ, практика ЄСПЛ (у тому числі рішення у справі *Baka v. Hungary*), а також висновки і

рекомендації Венеційської комісії щодо реформування та функціонування КСУ.

Крім того, у дослідженні використано аналітичні матеріали правозахисних та експертних організацій, зокрема Центру політико-правових реформ, що дозволило врахувати практичні аспекти кворумних криз, кадрових процедур і їх впливу на інституційну спроможність КСУ.

Залучення різнопланових нормативних, доктринальних, судових та аналітичних джерел забезпечило повноту, репрезентативність і наукову обґрунтованість дослідження, а також дозволило сформулювати цілісне бачення проблеми безперервності діяльності КСУ в умовах кворумних криз і воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. КСУ є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні, на який покладено функцію забезпечення верховенства Конституції України, її прямої дії та стабільності конституційного правопорядку [2]. Особливість правової природи цього органу зумовлює специфічний конституційно-правовий статус його суддів, який істотно відрізняється від статусу суддів загальної юрисдикції та має автономний характер у системі органів державної влади. Така автономність зумовлена не корпоративними міркуваннями, а функціональним призначенням органу: конституційне правосуддя покликане бути арбітражем у системі поділу влади та гарантом конституційної ієрархії НПА, що потребує підвищеного рівня інституційної незалежності [1].

Конституційно-правовий статус судді КСУ визначається сукупністю норм Конституції України, ЗУ «Про Конституційний Суд України», а також сформованими у національній та

європейській доктрині стандартами конституційної юстиції [2; 3; 4]. У доктринальному вимірі статус судді органу конституційної юрисдикції має подвійну природу: з одного боку, він реалізує судову владу в особливій формі – конституційному контролі; з іншого – виступає суб'єктом забезпечення балансу між гілками влади через контроль за конституційністю, що об'єктивно посилює політичну чутливість його діяльності і, відповідно, потребу в додаткових гарантіях незалежності [8; 11].

Відповідно до статті 148 Конституції України судді КСУ призначаються строком на дев'ять років без права повторного призначення [2]. Така модель строковості є типовою для європейської традиції конституційної юстиції та спрямована на мінімізацію політичної залежності судді від суб'єкта призначення. Одноразовість мандату у поєднанні з фіксованим строком повноважень покликана забезпечити баланс між оновленням складу Суду та збереженням стабільності його правових позицій, унеможливаючи «кар'єрну» залежність судді від повторного призначення та знижуючи стимули до кон'юнктурної лояльності [9; 10].

У національній доктрині та європейській традиції конституційного права строк повноважень судді конституційного суду не зводиться до адміністративно-організаційної характеристики. Він розглядається як елемент конституційної архітектури незалежності: через строковість і одноразовість держава створює режим «персональної автономії» судді, у якому ухвалення рішень має визначатися Конституцією, а не очікуваннями від суб'єктів призначення або політичних акторів [11; 8]. У цьому сенсі строк повноважень виконує гарантійну функцію, спрямовану на захист як індивідуальної

незалежності судді, так і інституційної автономії Конституційного Суду загалом, що прямо співвідноситься з концептом верховенства права як системи обмеження державної влади правом [11].

Водночас конституційне регулювання розрізняє два юридично різні явища: закінчення строку повноважень судді та дострокове припинення його повноважень [2], [3]. Закінчення строку повноважень має об'єктивний характер, заздалегідь передбачуваний у часі та не пов'язаний з оцінкою поведінки судді або його професійної діяльності. Дострокове припинення повноважень, навпаки, є винятком, який можливий лише за підстав, прямо визначених Конституцією і законом, та має бути обмежений суворими гарантіями належної процедури, аби не перетворитися на інструмент політичного впливу на склад Суду [3; 1].

Однак аналіз чинного законодавства виявляє суттєвий дисбаланс: нормативне регулювання значною мірою зосереджене на підставах дострокового припинення повноважень судді, тоді як механізм реалізації закінчення строку повноважень залишається фрагментарним і процедурно незавершеним [3]. Ані КУ, ані ЗУ «Про Конституційний Суд України» не містять вичерпної відповіді на питання про момент фактичного вибуття судді зі складу Суду, правовий статус судді після спливу строку повноважень та наслідки затримки з призначенням нового судді [2; 3]. Ця прогалина стає особливо небезпечною у ситуаціях, коли кадровий цикл збігається у часі щодо кількох суддів, а суб'єкти призначення не демонструють належної інституційної відповідальності за своєчасне заповнення вакансій.

Наукові підходи справедливо підкреслюють, що нормативна невизначеність щодо закінчення строку повноважень створює умови для інституційних дисбалансів і може призводити до ситуацій, за яких строк повноважень судді формально спливає, але склад Суду не оновлюється належним чином [12]. У результаті виникає ризик втрати кворуму та фактичного блокування діяльності Конституційного Суду, що суперечить самій ідеї його існування як постійно діючого органу конституційного контролю і знецінює гарантійний зміст строку повноважень [5; 4].

З позицій теорії верховенства права стабільність статусу суддів конституційної юстиції є передумовою стабільності системи конституційної демократії, оскільки саме через цей орган забезпечується баланс між владою та Конституцією як актом найвищої юридичної сили [11]. У цьому контексті строк повноважень судді має розглядатися не ізольовано, а у взаємозв'язку з принципом безперервності діяльності органу конституційної юрисдикції та реальністю механізмів кадрового відновлення складу Суду, які повинні гарантувати, що завершення мандату не стане «точкою зламу» дієздатності конституційного контролю [4], [5], [9].

Таким чином, конституційно-правовий статус судді КСУ та строк його повноважень становлять єдиний гарантійний комплекс, спрямований на забезпечення незалежності, стабільності та ефективності конституційного контролю. Недостатня врегульованість механізму завершення повноважень суддів підриває цей комплекс і створює передумови для інституційної нестабільності, що зумовлює необхідність подальшого наукового аналізу та вдосконалення правового регулювання у цій сфері [12; 4; 5].

Незалежність суддів КСУ є однією з ключових конституційних гарантій реалізації принципу верховенства Конституції та ефективного функціонування механізму конституційного контролю [1; 2]. Вона впливає із загального принципу верховенства права та має комплексний характер, охоплюючи не лише процес ухвалення судових рішень, а й усі стадії перебування судді на посаді - від процедури призначення, здійснення повноважень і реалізації етичних та професійних стандартів до завершення строку повноважень [11]. Для органів конституційної юрисдикції ця комплексність є особливо важливою, адже їхня діяльність пов'язана з оцінкою конституційності рішень парламенту та уряду, а отже - з потенційно конфліктними для політичної влади наслідками.

Завершення повноважень судді КСУ не може розглядатися як нейтральний або суто технічно-організаційний етап. Навпаки, саме на завершальному відрізку мандату істотно зростають ризики зовнішнього впливу на суддівську незалежність: поява стимулів «останнього рішення», спроби впливу на позицію судді у резонансних справах, а також маніпулювання моментом і процедурою заміщення вакантної посади задля зміни балансу у складі Суду [1]. У теоретичному вимірі така маніпуляція є формою опосередкованого впливу на конституційне правосуддя: вплив здійснюється не безпосередньо на зміст правової позиції, а на персональний склад органу, який формує доктрину Суду та практику конституційного тлумачення.

Українська конституційно-правова доктрина виходить із того, що незалежність суддів КСУ має не лише індивідуальний, а й інституційний вимір. Йдеться про здатність Суду діяти стабільно, безперервно і

передбачувано як органу, а не лише про сукупність індивідуальних гарантій окремих суддів. У парадигмі верховенства права інституційна незалежність означає, що конституційний суд не може бути поставлений у стан залежності від політичної волі суб'єктів призначення через кадрові процедури, затримки, бездіяльність або штучне створення вакансій [11]. Якщо завершення повноважень суддів не супроводжується ефективним, своєчасним і юридично визначеним механізмом заміщення, то підривається не лише індивідуальна незалежність, а й колективна незалежність Суду, оскільки сама можливість здійснення юрисдикції стає похідною від позаправових чинників.

В умовах політичної турбулентності або дії надзвичайних правових режимів конституційні суди зазнають підвищеного тиску з боку політичної влади. Європейська доктрина конституційної юстиції виходить із того, що саме під час криз, надзвичайних ситуацій і концентрації влади в руках виконавчої гілки конституційний контроль набуває первинної системоутворювальної функції, стримуючи схильність держави до надмірного обмеження прав і свобод [9; 4]. За таких умов будь-яка правова невизначеність щодо строків і порядку завершення суддівського мандату створює можливість для опосередкованого політичного впливу на персональний склад Суду або для фактичного блокування його діяльності через кадрову недієздатність.

Європейський підхід розглядає строк повноважень судді конституційного суду як структурний елемент суддівської незалежності, що виконує гарантійну функцію. Строк має бути стабільним, передбачуваним і захищеним від довільного втручання з боку інших гілок влади. Будь-які

дії чи бездіяльність, які впливають на завершення суддівського мандату - зокрема затягування призначення наступників, створення тривалих вакансій або невизначеність щодо моменту припинення повноважень, - у європейській традиції розглядаються як загроза суддівській автономії та верховенству права [4; 5; 9]. Саме тому Венеційська комісія у своїх висновках неодноразово наголошувала, що держава має позитивний обов'язок забезпечити такі правові умови, за яких закінчення повноважень суддів не призводить до втрати кворуму, блокування діяльності суду або делегітимації його рішень [4; 5].

Ці підходи узгоджуються з практикою ЄСПЛ щодо стандартів «суду, встановленого законом» та незалежності судової влади. Хоча ЄСПЛ безпосередньо не розглядає діяльність конституційних судів як інстанцій у системі ЄКПЛ, його критерії оцінки незалежності суду мають загальний характер і застосовні до органів конституційної юрисдикції. До таких критеріїв належать порядок призначення суддів, тривалість мандату, гарантії проти зовнішнього тиску та інституційний вигляд незалежності (appearance of independence) [6]. У справі *Vaka v. Hungary* ЄСПЛ визнав, що припинення мандату голови Верховного суду внаслідок інституційних змін, пов'язаних із його позицією щодо судової реформи, порушило гарантії ЄКПЛ, оскільки мало каральний ефект і підірвало незалежність судової влади [7]. Логіка цього рішення є релевантною і для конституційної юстиції: будь-яке втручання у мандат судді з політичних мотивів, пряме або опосередковане, є несумісним із європейськими стандартами.

Особливої гостроти проблема незалежності суддів КСУ у зв'язку із завершенням повноважень набуває в умовах

воєнного стану. Воєнний стан як особливий правовий режим запроваджується і здійснюється в межах Конституції України та спеціального закону, що визначає його зміст, межі та повноваження органів державної влади [13; 2]. КУ допускає тимчасове обмеження окремих прав і свобод, але не передбачає можливості демонтажу базових гарантій верховенства права і незалежності судової влади як інституційного ядра конституціоналізму [2]. Навпаки, у період воєнного стану роль конституційного контролю зростає, оскільки саме він покликаний запобігати надмірним і непропорційним обмеженням прав людини.

Інституційна дієздатність КСУ в таких умовах набуває характеру ключової гарантії. Без дієвого Суду будь-які дискусії про баланс між безпекою та свободою втрачають конституційну «верифікацію», а правова система позбавляється одного з основних механізмів самокорекції [4], [5]. Практичний ризик полягає в тому, що державні рішення, ухвалені з легітимною метою оборони, можуть не проходити належної конституційної перевірки, а відтак контроль за їх відповідністю Конституції зміщується або на рівень судів загальної юрисдикції, або - у перспективі - на рівень міжнародних інституцій [10].

Окремим аспектом проблеми є те, що в умовах війни кадрові питання можуть розглядатися як другорядні порівняно з безпековими викликами. Однак саме вони визначають спроможність Суду діяти. Якщо завершення строку повноважень суддів не супроводжується своєчасним призначенням наступників, виникають кадрові «провали», які можуть призвести до втрати кворуму і блокування діяльності Суду. За таких умов строк повноважень судді перестає бути гарантією незалежності й трансформується у

чинник інституційного ризику: Суд існує формально, але не здатний виконувати свої функції, що підриває довіру до нього як до гаранта Конституції та прав людини [5; 4].

Таким чином, у сучасних умовах, особливо в період воєнного стану, завершення повноважень суддів КСУ перетворюється на критичну точку конституційної системи. Відсутність чітких, передбачуваних і ефективних процедур у цій сфері здатна спричинити інституційну кризу, делегітимацію органу конституційної юстиції та істотне послаблення механізмів захисту прав людини. Це обґрунтовує необхідність розглядати гарантії незалежності суддів КСУ у зв'язку із завершенням їхніх повноважень як пріоритетний напрям конституційно-правового регулювання, що має бути узгоджений з європейськими стандартами безперервності діяльності конституційних суддів [4; 5; 10].

Українська конституційна практика останніх років переконливо засвідчує, що проблема завершення повноважень суддів КСУ має не лише теоретичне, а й виразно прикладне значення. Вона безпосередньо впливає на інституційну спроможність органу конституційної юрисдикції та здатність держави забезпечувати ефективний конституційний контроль у критичні періоди розвитку правової системи. Найбільш наочно ця проблема проявляється у ризиках і фактичних практиках тривалих кадрових «провалів», які створюють або посилюють кризу кворуму та призводять до інституційної неспроможності Суду здійснювати свої конституційні функції саме у той момент, коли суспільна потреба в ефективному конституційному контролі є максимальною [5; 4].

Відповідно до ЗУ «Про Конституційний Суд України» ВП КСУ є повноважною за умови наявності не менше дванадцяти суддів у її складі [3]. Саме цей мінімальний

кількісний склад виступає необхідною процесуальною передумовою ухвалення рішень і висновків, що мають остаточний, обов'язковий і загальнонормативний характер. Однак чинний кадровий механізм, який мав би гарантувати дотримання цієї умови, у національній моделі виявляється структурно вразливим. Відсутність імперативних строків для суб'єктів призначення, політична конкуренція між інституціями, процедурні ускладнення конкурсного добору, а також недостатня визначеність правових наслідків бездіяльності у кадровій сфері формують постійний ризик втрати дієздатності Суду [5; 3].

У 2025 році проблема кадрової стабільності КСУ набула особливої гостроти та наочно продемонструвала системну слабкість чинного механізму завершення повноважень суддів. 27 січня 2025 року, у зв'язку з одночасним закінченням строку повноважень трьох суддів КСУ, Суд втратив необхідний кворум для роботи Великої палати, що фактично призвело до тимчасової інституційної неспроможності здійснювати конституційне провадження. Причиною цієї ситуації стало не лише формальне спливання строків повноважень, а передусім несвоєчасне призначення нових суддів суб'єктами формування Суду, що було публічно зафіксовано та предметно проаналізовано в українських медіа й аналітичних оглядах.

Функціонування КСУ упродовж останніх років переконливо засвідчує, що проблема його інституційної стійкості не може бути зведена виключно до питання кворуму, попри те, що саме воно тривалий час домінувало у публічному та експертному дискурсі. Дослідження подій 2025 року демонструє: безперервність діяльності КСУ є не просто техніко-процедурною умовою, а фундаментальною передумовою збереження

«генетичного коду» європейського конституціоналізму, сформульованого Ганс Кельзенем у доктрині «негативного законодавця» [14].

Відповідно до кельзенівської концепції, втіленої ще в австрійській та чехословацькій моделях конституційного контролю 1920-х років, конституційний суд виступає гарантом ієрархії правових норм (Stufenbaulehre), а його інституційна неспроможність або мовчання в умовах політичної чи кворумної кризи неминуче призводить до девальвації Конституції як Grundnorm та до фактичного посилення домінування «позитивного законодавця». У цьому сенсі тимчасове «вимкнення» КСУ означає не нейтральну паузу, а системний зсув балансу влад на користь парламентського абсолютизму.

Кворумна криза початку 2025 року, коли через відсутність дванадцятого судді ВП КСУ була фактично паралізована протягом майже пів року, стала одним із найсерйозніших викликів для принципу верховенства Конституції за весь період незалежності України. Формальне відновлення мінімального складу Суду в липні 2025 року стало можливим лише після призначення нового судді за оновленою меритократичною процедурою із залученням Дорадчої групи експертів. Цей крок мав не лише кадрове, а й символічне значення, оскільки продемонстрував здатність конституційної системи до самооновлення навіть в умовах воєнного стану.

Водночас відновлення кворуму не означало автоматичного відновлення повноцінної інституційної спроможності Суду. Навіть за наявності дванадцяти суддів ВП КСУ залишається в режимі підвищеної процедурної вразливості, оскільки для ухвалення рішень необхідно не менше десяти голосів. Така конфігурація створює

надзвичайно вузький простір для колегіального компромісу й робить Суд чутливим до внутрішніх розбіжностей, самовідводів та будь-яких форм фактичної неучасті суддів у голосуванні. У результаті ефективність конституційного контролю залежить не від стабільності інституції, а від ситуативного збігу персональних і процесуальних факторів.

Упродовж літа–осені 2025 року відбулося часткове оновлення складу КСУ: були призначені нові судді, що дозволило відновити мінімально необхідний кворум для роботи Великої палати та поновити розгляд конституційних проваджень. Водночас, як зазначається в аналітичних матеріалах громадських правозахисних і експертних платформ, кадрове оновлення мало фрагментарний характер, а вакантні посади у складі Суду зберігалися, що свідчить про структурну, а не випадкову природу проблеми.

Станом на кінець 2025 року КСУ формально відновив свою повноважність, однак його кадровий склад залишався неповним, що підтверджується як офіційною інформацією Суду, так і незалежними аналітичними джерелами. Часткова укомплектованість означає, що ризики повторної втрати кворуму зберігаються, особливо з урахуванням можливих відводів суддів, їх тимчасової непрацездатності або подальшого завершення строків повноважень без синхронного кадрового оновлення.

Практика КСУ у другій половині 2025 року, зокрема ухвалення Рішення № 1-р/2025 від 11 грудня 2025 року щодо неконституційності обмежень строків позовної давності у справах про стягнення заробітної плати, підтвердила збереження його потенціалу як ефективного механізму захисту соціальних прав. Це рішення засвідчило, що навіть в умовах воєнного стану Конституційний Суд залишається

єдиним інститутом, здатним зупиняти системні порушення базових прав людини на рівні законодавчої політики держави. Водночас сам факт того, що такі рішення ухвалюються в умовах «тендітного кворуму», підкреслює крихкість досягнутого балансу.

Досвід 2025 року також оголив глибші структурні проблеми, що виходять за межі кадрового дефіциту. Застарілі внутрішні процедури, сформовані ще у 1990-х роках, модель індивідуалізованої ролі судді-доповідача, який фактично змушений «лобіювати» підтримку рішення, а також часті самовідводи суддів у зв'язку з потенційною політичною афілійованістю - усе це ставить під сумнів не лише ефективність, а й легітимність конституційної юстиції. За таких умов будь-яке рішення Суду ризикує бути сприйнятим не як результат інституційного консенсусу, а як продукт мінімально необхідної арифметичної більшості.

Отже, поєднаний аналіз теоретичних засад кельзенівського конституціоналізму та практичного досвіду КСУ у 2025 році дозволяє зробити узагальнений висновок: справжня інституційна резильєнтність КСУ не може обмежуватися номінальним відновленням засідань або ситуативним подоланням кворумних криз. Вона передбачає повне укомплектування складу Суду, глибоку модернізацію конституційної процедури, оновлення внутрішніх механізмів колегіальності та гарантування реальної автономії «негативного законодавця» від політичної кон'юнктури й бюрократичного саботажу. Лише за цих умов Конституційний Суд здатний виконувати свою ключову роль - бути стабілізуючим центром конституційного ладу та ефективним запобіжником руйнівних зсувів у системі публічної влади.

Зазначені кадрові коливання формують інституційні ризики, які виходять далеко за межі суто арифметичного питання наявності кворуму. Вони безпосередньо впливають на працездатність Великої палати КСУ, здатність Суду своєчасно розглядати справи, забезпечувати сталість конституційної практики та виконувати свою функцію гаранта Конституції. В умовах воєнного стану такі ризики набувають особливої небезпечності, оскільки послаблення конституційного контролю збігається з періодом розширення дискреційних повноважень держави та зростанням інтенсивності втручання у права і свободи людини.

Інституційний ефект кворумної кризи є особливо руйнівним. КСУ, залишаючись формально існуючим органом, втрачає здатність виконувати свою основну функцію - здійснювати контроль за конституційністю законів та інших нормативно-правових актів, а також забезпечувати остаточність і стабільність тлумачення Конституції [2; 3]. У доктрині верховенства права та конституційної демократії такий стан кваліфікується як інституційна дисфункція, за якої держава формально зберігає орган конституційної юстиції, але фактично втрачає здатність забезпечувати конституційний контроль як ключовий елемент системи стримувань і противаг [11].

Особливої ваги проблема кворумної кризи набуває в умовах воєнного стану, запровадженого в Україні з 24 лютого 2022 року. Воєнний стан як правовий режим об'єктивно супроводжується посиленням дискреційних повноважень органів державної влади, прискоренням процедур ухвалення рішень, застосуванням численних обмежень прав і свобод та формуванням значного масиву спеціального законодавства, яке потребує конституційної оцінки. ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» визначає інструменти цього режиму, однак саме на

рівні конституційної юстиції має здійснюватися перевірка того, чи залишаються такі рішення в межах Конституції та принципу пропорційності [13; 2].

У цій ситуації роль КСУ як інституції, покликаної визначати межі допустимого обмеження прав і свобод, не зменшується, а істотно зростає. Водночас кадрова криза КСУ в період воєнного стану означає фактичну відсутність ефективного конституційного контролю за законодавчою та виконавчою владою. Це створює небезпечний інституційний дисбаланс: у період, коли держава отримує розширені повноваження для відсічі збройній агресії, система стримувань і противаг об'єктивно слабшає [11; 4].

У доктринальному вимірі така ситуація призводить до зсуву балансу між безпекою та свободою, зростання правової невизначеності та ризику формування феномену «надзвичайної нормальності», за якого тимчасові обмеження прав і свобод поступово набувають сталого характеру без належної конституційної перевірки [11]. У цьому сенсі кворумна криза перестає бути внутрішньоорганізаційною проблемою і трансформується у загрозу конституційній демократії.

Водночас кадрова криза КСУ не може розглядатися як неминучий або об'єктивно зумовлений наслідок воєнного стану. Вона є, насамперед, проявом дефектів конституційного дизайну та недосконалості правового регулювання кадрових процедур. Законодавець, закріпивши фіксований строк повноважень суддів, не створив належного механізму, який би унеможлилював одночасне вибуття значної частини складу Суду та гарантував своєчасне оновлення. Відсутність імперативних строків призначення суддів і юридичної відповідальності суб'єктів призначення за бездіяльність де-факто дозволяє блокувати

роботу КСУ шляхом неприйняття кадрових рішень [3; 5].

У доктрині така ситуація обґрунтовано оцінюється як форма опосередкованого втручання у діяльність органу конституційної юстиції: хоча формально незалежність Суду не порушується, результат бездіяльності суб'єктів призначення є еквівалентним прямому політичному тиску, оскільки Суд втрачає інституційну дієздатність [12].

Отже, кворумну кризу КСУ слід розглядати не як випадковий або ситуативний збій, а як прояв глибших структурних проблем правового регулювання завершення повноважень суддів. Її виникнення, особливо в умовах воєнного стану, переконливо свідчить про необхідність комплексного перегляду механізмів формування складу Суду, запровадження реальних гарантій безперервності його діяльності та усунення нормативних прогалин, які дозволяють використовувати кадрові процедури як інструмент політичного впливу [4; 5; 11].

Інституційна неспроможність КСУ, спричинена кворумними кризами та дефектами механізму завершення повноважень суддів, має безпосередній і системний вплив на реалізацію та захист прав і свобод людини. На відміну від суто організаційних труднощів, які можуть бути частково компенсовані внутрішніми управлінськими рішеннями, кворумна криза КСУ зачіпає саму архітектуру національного механізму конституційного захисту і трансформується у правозахисну проблему загальнодержавного масштабу.

Найбільш уразливою до інституційної неспроможності КСУ є сфера індивідуального конституційного захисту, насамперед інститут конституційної скарги. Запроваджений у національну правову систему як ключовий інструмент захисту особи від застосування неконституційних законів, інститут конституційної скарги мав

на меті інтегрувати конституційний контроль у механізм захисту конкретних прав людини, а не обмежувати його абстрактним контролем за нормативними актами [3; 7]. За своєю концепцією конституційна скарга реалізує європейську логіку внутрішніх засобів правового захисту, відповідно до якої саме національні інституції мають забезпечувати первинний і ефективний захист прав, тоді як звернення до міжнародних механізмів має субсидіарний характер [15].

У науковій доктрині обґрунтовано підкреслюється, що конституційна скарга стала одним із найбільш значущих елементів модернізації української системи захисту прав людини, оскільки надала особі можливість ініціювати конституційну перевірку закону, застосованого в її справі, і перетворила Конституційний Суд на інструмент не лише інституційного, а й індивідуального правозахисного впливу [7; 11]. Водночас ефективність цього механізму є похідною від кадрової повноважності Суду та безперервності його діяльності. За відсутності кворуму інститут конституційної скарги втрачає свою практичну дієвість: формально залишаючись у законодавстві, він стає недоступним як реальний засіб юридичного захисту.

Саме на цьому етапі інституційна криза КСУ починає безпосередньо впливати на реалізацію прав людини. За відсутності повноважного складу Суду особи фактично позбавляються доступу до конституційної скарги як внутрішньодержавного засобу захисту. У такій ситуації норми, що потенційно суперечать Конституції України, продовжують застосовуватися судами загальної юрисдикції навіть тоді, коли вони істотно обмежують права і свободи людини.

Особливо гостро ці наслідки проявляються у справах, які в умовах

воєнного стану мають підвищену правову та соціальну чутливість. Йдеться, зокрема, про обмеження соціальних гарантій, мобілізаційні та оборонні рішення, обмеження свободи пересування, майнові обмеження (включно з реквізицією, компенсаційними механізмами та спеціальними режимами користування майном), податкові зобов'язання, а також кримінально-правові та процесуальні обмеження [13; 2]. У відсутності дієвого конституційного контролю такі обмеження не проходять належної перевірки на відповідність критеріям законності, необхідності та пропорційності.

Практичний наслідок цієї ситуації є очевидним: особа змушена або покладатися виключно на загальні суди, які не наділені повноваженнями визнавати закони неконституційними, або звертатися безпосередньо до міжнародних інстанцій. Це суттєво збільшує часові, процесуальні та фінансові витрати захисту, знижує оперативність відновлення порушених прав і, по суті, нівелює ідею національного конституційного контролю як першої лінії правового захисту.

Такий стан речей вступає у прямиий конфлікт із принципом субсидіарності, який є фундаментальним для системи ЄКПЛ. У своїх узагальненнях щодо статті 13 ЄКПЛ ЄСПЛ послідовно виходить із того, що ефективний засіб правового захисту має бути не лише формально закріпленим, а й доступним та дієвим на практиці [15]. Якщо ж внутрішні засоби захисту виявляються недієздатними через інституційну неспроможність відповідних органів, держава несе відповідальність за невиконання своїх позитивних зобов'язань. У цьому контексті тривала нездатність КСУ розглядати конституційні скарги може трансформуватися з внутрішньої

організаційної проблеми у чинник потенційної міжнародно-правової відповідальності держави.

В умовах воєнного стану зазначені наслідки набувають особливої гостроти. Воєнний стан не скасовує дію Конституції України і не звільняє державу від обов'язку дотримуватися її основоположних принципів. Навпаки, він підвищує вимоги до якості правового обґрунтування обмежень прав і свобод та до наявності ефективних механізмів контролю за межами державного втручання [13; 2]. Якщо ж конституційний контроль «провисає» через кадрові провали і втрату кворуму, зростає ризик того, що обмеження прав не проходитимуть належної конституційної перевірки і можуть набувати рис надмірності, фрагментарності або нерівномірного застосування.

У довгостроковій перспективі це підриває довіру до держави як гаранта прав і свобод людини, до правової системи загалом та до самої ідеї конституційних гарантій. Окремим виміром впливу інституційної кризи КСУ є порушення правової визначеності як складової верховенства права. Відсутність рішень Конституційного Суду з принципово важливих питань, особливо в умовах швидких і масштабних законодавчих змін, формує стан нормативної та практичної невизначеності. Особа не може передбачити наслідки застосування закону, а суди загальної юрисдикції позбавляються стабільних орієнтирів конституційного тлумачення [11].

Аналітичні матеріали щодо судової практики свідчать, що за відсутності позицій КСУ ускладнюється забезпечення єдності правозастосування, що додатково послаблює захист прав людини та підвищує ризики різотлумачення законодавства [15]. У доктрині верховенства права послідовно підкреслюється, що дефіцит правової

визначеності знижує легітимність правового регулювання та створює передумови для свавільного застосування норм [11].

Отже, інституційна криза КСУ, спричинена дефектами механізму завершення повноважень суддів і затягуванням процедур їх призначення, виходить далеко за межі кадрової проблематики. Вона трансформується у системну правозахисну проблему, яка в умовах воєнного стану набуває підвищеної небезпечності. Послаблення конституційного контролю відбувається саме в той момент, коли держава найбільше схильна до розширення своїх повноважень, а отже - потребує особливо жорстких юридичних обмежень і дієвих механізмів конституційної перевірки для збереження балансу між безпекою та правами людини [11; 15].

Європейський підхід до регулювання статусу та строків повноважень суддів органів конституційної юрисдикції сформувався як результат усвідомлення особливої ролі конституційних судів у системі демократичного правління та стримувань і противаг. У європейській правовій традиції конституційний суд розглядається не лише як спеціалізований судовий орган, а як інституційний гарант стабільності конституційного ладу, верховенства Конституції та ефективного захисту прав людини. Саме тому вимоги до його незалежності, кадрової стабільності та безперервності діяльності є підвищеними порівняно з судами загальної юрисдикції [17; 18].

Ключовими елементами європейського стандарту у цій сфері є поєднання фіксованого одноразового строку повноважень суддів, процедурної визначеності завершення мандату та механізмів, які унеможливають

інституційний параліч суду внаслідок кадрових збоїв. У європейській доктрині підкреслюється, що незалежність судді не може бути забезпечена лише встановленням тривалого строку повноважень; вона потребує комплексного нормативного середовища, яке гарантує, що завершення мандату не перетвориться на інструмент політичного впливу або блокування діяльності суду [18].

У державах ЄС строк повноважень суддів конституційних судів, як правило, є одноразовим і досить тривалим (від 9 до 12 років), що спрямовано на мінімізацію залежності суддів від політичних суб'єктів призначення та забезпечення стабільності правових позицій суду. Водночас законодавство цих держав детально регламентує порядок призначення та заміщення суддів, встановлюючи чіткі строки, поетапну ротацію та процедурні гарантії, які запобігають одночасному вибуттю значної частини складу суду [17].

Показовою у цьому контексті є модель Федеративної Республіки Німеччина. Судді Федерального конституційного суду призначаються строком на дванадцять років без права повторного призначення, що знижує стимули до політичної лояльності та забезпечує інституційну стабільність судової доктрини. Водночас німецька модель передбачає чітко організовану процедуру заміщення суддів, яка виключає можливість втрати судом кворуму або тривалого блокування його діяльності [17]. У європейській доктрині наголошується, що саме поєднання фіксованого строку та процедурної безперервності є визначальною ознакою ефективної моделі конституційної юстиції [18].

Аналогічні підходи застосовуються і в інших державах ЄС, де поетапна ротація складу конституційних судів розглядається як

ключовий інструмент забезпечення безперервності діяльності органу та збереження інституційної пам'яті. Поетапність оновлення складу дозволяє уникнути різких змін у правових позиціях суду, знижує ризики політизації та забезпечує стабільність конституційного тлумачення [18].

Особливу роль у формуванні європейських стандартів відіграє Венеційська комісія. У своїх висновках Комісія послідовно підкреслює, що строк повноважень суддів органів конституційної юрисдикції є невід'ємним елементом їхньої незалежності, а держава має позитивний обов'язок забезпечити такі правові умови, за яких завершення мандату не призводить до втрати кворуму, блокування діяльності суду або делегітимації його рішень [11; 15]. Стосовно України Венеційська комісія неодноразово наголошувала, що затягування процедур призначення суддів або використання кадрових механізмів як інструменту політичного впливу є несумісними з принципом верховенства права [11].

Таким чином, європейський стандарт у сфері регулювання повноважень суддів органів конституційної юрисдикції полягає не лише у визначенні строку мандату, а й у створенні цілісної системи процедурних і інституційних гарантій, спрямованих на забезпечення безперервності діяльності суду як постійно діючого органу конституційного контролю.

Виявлені у попередніх розділах проблеми національної практики завершення повноважень суддів КСУ та пов'язані з ними кворумні кризи свідчать про необхідність системного вдосконалення конституційно-правового регулювання у цій сфері. При цьому йдеться не про перегляд базової

концепції фіксованого строку повноважень суддів, яка загалом відповідає європейським підходам, а про усунення нормативних прогалин і дефектів конституційного дизайну, що створюють передумови для інституційної нестабільності [11; 12].

Першим і концептуально ключовим напрямом реформування є нормативне закріплення механізму безперервності здійснення конституційної юрисдикції. Доцільним видається внесення змін до статті 148 Конституції України з метою передбачення можливості тимчасового продовження здійснення повноважень суддею КСУ після спливу строку мандату - до моменту вступу на посаду новопризначеного судді, але в межах чітко визначеного перехідного строку. Такий механізм відповідає європейській практиці та рекомендаціям Венеційської комісії, яка допускає подібні рішення виключно як засіб запобігання інституційному паралічу, а не як форму необмеженого продовження мандату [11; 15].

Другим напрямом є встановлення імперативних строків призначення суддів КСУ після виникнення вакансії та визначення юридичних наслідків їх порушення. Відсутність таких строків у чинному законодавстві фактично дозволяє суб'єктам призначення уникати виконання своїх конституційних обов'язків без будь-яких правових наслідків, що створює можливість для процедурного блокування діяльності Суду [12]. Запровадження чітких строків і механізмів відповідальності або автоматизованих процедур у разі бездіяльності відповідало б європейському стандарту позитивних зобов'язань держави щодо забезпечення функціональної спроможності органів конституційної юстиції [11].

Третім важливим напрямом є впровадження поетапної ротації складу КСУ. Чинна модель допускає одночасне завершення повноважень значної кількості суддів, що у поєднанні з несвоєчасним призначенням наступників безпосередньо призводить до кворумних криз. Поетапна ротація, широко застосовувана у державах ЄС, дозволяє поєднати оновлення складу суду зі збереженням інституційної пам'яті та стабільності правових позицій [17; 18]. В українських умовах така ротація могла б бути реалізована через перехідні положення Конституції або спеціальні норми Закону України «Про Конституційний Суд України».

Четвертим напрямом вдосконалення є підсилення правозахисної функції КСУ в умовах кадрових або організаційних обмежень. Доцільним є нормативне закріплення пріоритетності розгляду справ, пов'язаних із захистом основоположних прав і свобод людини, у разі виникнення обмежень, пов'язаних із чисельним складом Суду. Такий підхід відповідає європейській логіці ефективного засобу юридичного захисту та практиці Європейського суду з прав людини щодо позитивних зобов'язань держави забезпечувати реальну доступність внутрішніх механізмів захисту [15].

У сукупності зазначені напрями реформування спрямовані на формування в Україні моделі конституційної юстиції, яка відповідала б європейським стандартам не лише формально, а й функціонально. Їх реалізація дозволить перетворити строк повноважень суддів КСУ з потенційного джерела інституційної кризи на реальну гарантію незалежності суддів, стабільності конституційного правопорядку та ефективного захисту прав людини, особливо в умовах воєнного стану та підвищених безпекових викликів [11; 12; 15].

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що припинення та закінчення повноважень суддів КСУ є системною проблемою конституційного дизайну, яка безпосередньо впливає на верховенство права, інституційну незалежність конституційної юстиції та ефективність захисту прав людини [4; 11; 15].

Дев'ятирічний одноразовий строк загалом відповідає європейській традиції й виступає гарантією незалежності судді, однак національне регулювання залишається фрагментарним і внутрішньо неузгодженим: механізми дострокового припинення врегульовано детальніше, ніж процедури завершення мандату. Це породжує правову невизначеність і створює передумови для інституційної нестабільності КСУ.

Нормативні прогалини мають відчутні практичні наслідки: несвоєчасні призначення, відсутність імперативних строків для суб'єктів формування Суду та ризик одночасного вибуття значної частини складу провокують кворумні кризи й фактичний параліч конституційного судочинства. У таких умовах нівелюється конституційна скарга як ефективний внутрішній засіб захисту та послаблюється принцип субсидіарності.

За воєнного стану ці ризики різко зростають: розширення дискреції держави потребує сильнішого конституційного контролю, а втрата дієздатності КСУ послаблює систему стримувань і противаг та підвищує ймовірність непропорційних обмежень прав і свобод.

Європейські стандарти спираються на комплексний підхід: фіксований одноразовий строк має поєднуватися з механізмами безперервності роботи суду, процедурною визначеністю завершення мандату, поетапною ротацією та чіткими строками

призначення; Венеційська комісія наголошує на обов'язку держави гарантувати функціональну спроможність конституційного суду й недопустимості політичного маніпулювання кадровими процедурами.

Відповідно, пріоритетами вдосконалення є: нормативне забезпечення безперервності здійснення конституційної юрисдикції, запровадження імперативних строків призначення та правових наслідків їх порушення, поетапна ротація складу Суду й посилення правозахисної спрямованості його діяльності, що мінімізує ризики кворумних криз і підвищує стійкість конституційного контролю.

Загалом завершення повноважень суддів КСУ перестало бути суто процедурним питанням і стало критичною точкою стабільності конституційної системи. Усунення прогалин є необхідною умовою збереження незалежності конституційної юстиції, передбачуваності правового порядку та реального захисту прав людини, особливо в умовах воєнного стану [8; 11; 16].

Література:

1. Конституція України : науково-практичний коментар / за ред. Р. О. Стефанчука, О. В. Петришина. Київ : ВАІТЕ, 2024. 864 с.
2. Шевчук С. В. Верховенство права: основні доктринальні підходи. *Право України*. 2017. № 2. С. 15–28. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2017_2/ (дата звернення: 24.02.2026).
3. Нестеренко Д. О. Припинення повноважень та звільнення суддів КСУ: проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 77. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.15> (дата звернення: 24.02.2026).

4. Верховенство права: проблеми теорії і практики : монографія / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка ; відп. за вип. О. В. Петришин. 2-ге вид. Харків : Право, 2011. 656 с.

5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 24.02.2026).

6. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 24.02.2026).

7. Лемак В. В., Петришин О. В. Конституційна скарга в Україні: проблеми механізму впровадження. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2. С. 79–88. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/article/konstitutsiyna-skarga-v-ukrayini> (дата звернення: 24.02.2026).

8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 25.02.2026).

9. European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (Right to a fair trial – civil limb). Strasbourg : ECHR, current version. URL: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_eng.pdf (дата звернення: 25.02.2026).

10. Case of Baka v. Hungary : Judgment (Grand Chamber), 23 June 2016, Application no. 20261/12. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113> (дата звернення: 25.02.2026).

11. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Ukraine – Joint Opinion on the draft law on the Constitutional Court of Ukraine. CDL-AD(2023)027. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)027-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)027-e) (дата звернення: 25.02.2026).

12. Центр політико-правових реформ. Аналітичні матеріали щодо проблем функціонування та реформування КСУ (кадрові процедури, кворум, добір суддів). 2021–2023. URL: <https://pravo.org.ua/> (дата звернення: 25.02.2026).

13. Застосування судами Конституції України / Верховний Суд. Київ, 2022. URL:

<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/> (дата звернення: 25.02.2026).

14. Hans Kelsen. *General Theory of Law and State* [Electronic resource]. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1945. Available at: <https://archive.org/details/generaltheoryofl00kels> (дата звернення: 26.02.2026).

15. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Urgent Opinion on the reform of the Constitutional Court of Ukraine. CDL-AD(2020)038. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)038-e) (дата звернення: 26.02.2026).

16. European Court of Human Rights. Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights (Right to an effective remedy). Strasbourg : ECHR, current version. URL: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_13_eng.pdf (дата звернення: 26.02.2026).

17. Kommers D. P., Miller R. A. *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*. 3rd ed. Durham : Duke University Press, 2012. DOI: <https://doi.org/10.1215/9780822395387> (дата звернення: 26.02.2026).

18. Sadurski W. *Rights Before Courts: A Study of Constitutional Courts in Postcommunist States of Central and Eastern Europe*. Dordrecht : Springer, 2005. DOI: <https://doi.org/10.1007/1-4020-2997-1> (дата звернення: 26.02.2026).

Reference:

1. Konstytutsiia Ukrainy : naukovo-praktychnyi komentar / za red. R. O. Stefanchuka, O. V. Petryshyna. Kyiv : VAITE, 2024. 864 s.

2. Shevchuk S. V. Verkhovenstvo prava: osnovni doktrynalni pidkhody. *Pravo Ukrainy*. 2017. № 2. С. 15–28. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2017_2/ (дата звернення: 24.02.2026).

3. Nesterenko D. O. Pryrupnennia povnovazhen ta zvilnennia suddiv KSU: problemy pravovoho rehuliuвання. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii «Pravo»*. 2023. Vyp. 77. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.15> (дата звернення: 24.02.2026).

4. Verkhovenstvo prava: problemy teorii i praktyky : monohrafiia / za red. Yu. P. Bytiaka, I. V.

Yakoviuika ; vidp. za vyp. O. V. Petryshyn. 2-he vyd. Kharkiv : Pravo, 2011. 656 s.

5. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR (zi zmin.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR> (data zvernennya: 24.02.2026).

6. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13.07.2017 № 2136-VIII (zi zmin.).URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (data zvernennya: 24.02.2026).

7. Lemak V. V., Petryshyn O. V. Konstytutsiina skarha v Ukraini: problemy mekhanizmu vprovadzhenia. Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. 2017. № 2. S. 79–88. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/article/konstitutsiyna-skarga-v-ukrayini> (data zvernennya: 24.02.2026).

8. Pro pravoyi rezhym voiennoho stanu : Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII (zi zmin.).URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (data zvernennya: 25.02.2026).

9. European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (Right to a fair trial – civil limb). Strasbourg : ECHR, current version.URL: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_eng.pdf (data zvernennya: 25.02.2026).

10. Case of Baka v. Hungary : Judgment (Grand Chamber), 23 June 2016, Application no. 20261/12.URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-163113> (data zvernennya: 25.02.2026).

11. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Ukraine – Joint Opinion on the draft law on the Constitutional Court of Ukraine. CDL-AD(2023)027. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)027-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)027-e) (data zvernennya: 25.02.2026).

12. Tsentr polityko-pravovykh reform. Analychni materialy shchodo problem funktsionuvannia ta reformuvannia KSU (kadrovi protsedury, kvorum, dobir suddiv). 2021–2023. URL: <https://pravo.org.ua/> (data zvernennya: 25.02.2026).

13. Zastosuvannia sudamy Konstytutsii Ukrainy / Verkhovnyi Sud. Kyiv, 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/> (data zvernennya: 25.02.2026).

14. Hans Kelsen. General Theory of Law and State [Electronic resource]. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1945.Available at:

<https://archive.org/details/generaltheoryofl00kels> (data zvernennya: 26.02.2026).

15. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Urgent Opinion on the reform of the Constitutional Court of Ukraine. CDL-AD(2020)038. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)038-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)038-e) (data zvernennya: 26.02.2026).

16. European Court of Human Rights. Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights (Right to an effective remedy). Strasbourg : ECHR, current version. URL: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_13_eng.pdf (data zvernennya: 26.02.2026).

17. Kommers D. P., Miller R. A. The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany. 3rd ed. Durham : Duke University Press, 2012. DOI: <https://doi.org/10.1215/9780822395387> (data zvernennya: 26.02.2026).

18. Sadurski W. Rights Before Courts: A Study of Constitutional Courts in Postcommunist States of Central and Eastern Europe. Dordrecht : Springer, 2005. DOI: <https://doi.org/10.1007/1-4020-2997-1> (data zvernennya: 26.02.2026).

Hlushchenko I.Yu. The term of office of a judge of the constitutional court of ukraine as a guarantee of independence: the national model and european standards. - Article

The article addresses the problem of termination of the powers of judges of the Constitutional Court of Ukraine as a determinant of the institutional capacity of constitutional justice and the protection of human rights. It substantiates that the term of office of a Constitutional Court judge is not merely a temporal parameter of the mandate but a constitutional guarantee of independence intended to ensure the stability of judicial status and the autonomy of legal positions. The study reveals an asymmetry in the current regulation: the grounds for early termination are defined in detail, whereas the mechanism for the completion of a mandate, the relevant time limits, and the legal consequences of delayed appointment of a new judge remain fragmented and internally inconsistent. This generates legal uncertainty, creates preconditions for quorum crises, and may paralyse constitutional adjudication, thereby undermining the

constitutional complaint as an effective domestic remedy.

The research employs formal-legal, systemic, and comparative methods to compare the national model with European standards that combine a fixed, non-renewable term with safeguards ensuring the continuity of the court's functioning (staggered rotation, procedural certainty as to the end of the mandate, and clear appointment deadlines). It is demonstrated that under martial law the loss of the Court's operational capacity is particularly dangerous, as it weakens checks and balances and increases the risk of excessive or disproportionate restrictions on rights and freedoms.

The article proposes avenues for improving Ukrainian legislation: normative consolidation of procedures for completing the mandate and guarantees of continuity in exercising constitutional jurisdiction; introduction of mandatory deadlines for appointing judges and legal consequences for their breach; implementation of staggered rotation of the Court's composition; and strengthening the human-rights orientation of the Constitutional Court's activity. The scientific novelty lies in a comprehensive substantiation of the link between *кадрові* (personnel) procedures and the continuity of constitutional review.

Implementing the proposed approaches would enhance procedural predictability, minimise quorum crises, and strengthen trust in constitutional oversight.

Keywords: rule of law; martial law; Venice Commission; European standards; constitutional justice; Constitutional Court of Ukraine; Constitutional Court judge; term of office; expiry of powers; early termination; quorum; continuity of the court's functioning; constitutional complaint.

Авторська довідка

Глуценко Ігор Юрійович – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

<https://orcid.org/0009-0002-4140-5699>

Науковий керівник: **Татаренко Галина Вікторівна** – к.ю.н., професор кафедри публічного та приватного права СХУ ім. Володимира Даля, ORCID ID: [0000-0001-6291-4455](https://orcid.org/0000-0001-6291-4455)

Дата подачі автором 03.03.2026.

Дата прийняття після рецензування 19.03.2026.

Дата публікації 09.05.2026

